

УДК 378.011.3-051:621.7

Гуменюк Тетяна, Котляренко Олег

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

**ХУДОЖНЯ ОБРОБКА МЕТАЛУ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ДИЗАЙНУ**

У статті представлені результати дослідження дизайнерської творчості і творчого мислення, художньої творчості та дизайну у філософському аспекті, сутності дизайнерського мислення та його специфіки. Водночас вказано на недостатність вивчення теоретичних та практичних основ розвитку дизайнерського мислення та формування дизайнерських умінь і навичок у процесі виробничого навчання майбутніх педагогів-дизайнерів. Визначено, що навчання дизайну – це, перш за все, творча діяльність, при цьому підготовка майбутніх педагогів-дизайнерів до професійної діяльності ґрунтується на власній творчій діяльності студентів. Вихідним у творчості педагога-дизайнера є специфіка матеріалів, що використовуються, закономірності формоутворення, способи їх художньої обробки. Запропоновано зміст курсу «Художня обробка металу» – частини навчальної дисципліни «Виробниче навчання», де передбачено формування умінь та навичок художньої обробки різних матеріалів.

Ключові слова: художня обробка матеріалів, художня обробка металу, фахівці з дизайну, педагоги-дизайнери, професійна освіта, дизайнерське мислення, художня творчість.

Постановка проблеми. Виробниче навчання є однією із важливих дисциплін у загальному комплексі профільно-орієнтованих дисциплін, що безпосередньо поєднані з дизайном та художнім проектуванням як майбутньою професійною діяльністю педагогів-дизайнерів.

Підготовка у вищому навчальному закладі фахівця, що володіє основами проектно-художньої діяльності, дизайнерськими вмінням та дизайнерським мисленням, виступає актуальною проблемою у процесі підготовки майбутніх педагогів-дизайнерів. Тож, необхідність забезпечення високої фахової підготовки майбутніх фахівців з дизайну вимагає усвідомленого ставлення до формування змісту та побудови навчальних програм профільно-орієнтованих дисциплін, зокрема виробничого навчання, основним завданням якого є розвиток у студентів художньої творчості, умінь і навичок художньої обробки матеріалів, креативності.

Аналіз актуальних досліджень. Даній проблемі присвячені різноманітні публікації, що виявляють все нові цікаві наукові напрями, які за умовами часу необхідно досліджувати та розвивати. Це особливо помітно у матеріалах конференцій та у вітчизняних наукових публікаціях останнього періоду, що загалом має позитивний вплив на розвиток теоретичної думки і практичну діяльність педагогів-дизайнерів.

У психологічних дослідженнях дизайнерської творчості важливе значення мають дослідження творчості і творчого мислення роботи: Л. Виготського, Г. Ермаш, А. Козаревой, А. Матюшкіна, Я. Пономарьова та ін.

У філософському аспекті питання художньої творчості та дизайну розглядалися в роботах: А. Адамяна, Д. Благоева, А. Букова, Г. Гачева, М. Кагана, Н. Кіщенко, В. Копніна, Н. Лейзерова та ін.

Сутність дизайнерського мислення та його специфіка знайшли своє відображення в роботах іноземних та вітчизняних теоретиків дизайну: Г. Демосфеновой, Е. Жердева, В. Пузанова, В. Сідоренко, О. Боднара, Ю. Божка, О. Бойчука, В. Даниленка, В. Мироненка, М. Яковлева.

Разом з тим слід зазначити, що на сьогодні недостатньо вивчені теоретичні та практичні основи розвитку дизайнерського мислення та формування дизайнерських умінь і навичок у процесі виробничого навчання майбутніх педагогів-дизайнерів. Через це загострюється протиріччя між необхідністю введення художньої обробки матеріалів в процес навчання студентів спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізацією «Дизайн») і недостатньою розробленістю практичних шляхів його організації в теорії і практиці.

Мета статті – обґрунтувати та запропонувати зміст курсу «Художня обробка металу» в межах навчальної дисципліни «Виробниче навчання» для майбутніх педагогів-дизайнерів.

Методи дослідження: *теоретичні:* аналіз літературних джерел; системно-структурний аналіз інформаційного матеріалу для формування змісту курсу «Художня обробка металу»; *емпіричні:* аналіз власного досвіду з розвитку творчих здібностей та дизайнерського мислення у майбутніх педагогів-дизайнерів у процесі художньої обробки матеріалів.

Виклад основного матеріалу. Вихідним у творчості педагога-дизайнера є специфіка матеріалів, що використовуються, закономірності формоутворення, способи художньої обробки матеріалів, які підкоряються суворим законам природи (законали механіки, оптики тощо). Безперечно, навчання дизайну – це, перш за все, творча діяльність, оскільки дає змогу поєднати в єдине ціле естетичний (творчий) і технічний (діяльнісний) аспекти навчання дизайну. Важливо довести і продемонструвати студентам, що тільки завдяки розвитку творчих здібностей вони можуть досягнути високого рівня професіоналізму.

Знання, отримані у процесі вивчення художньої обробки матеріалів, сприяють формуванню практичних умінь і навичок. При цьому слід наголосити, що підготовка майбутніх педагогів-дизайнерів до

професійної діяльності ґрунтується на власній творчій діяльності студентів.

Дизайнерське сприйняття складне та багатогранне. Воно «являє собою комплексну психічну діяльність, котра має виключне значення для формування розумово-почуттєвої активності суб'єкта» [1], тобто відбувається водночас у формі відчуттів, уявлень, асоціативного мислення.

Майбутні педагоги-дизайнери, повинні усвідомлювати значення художньої обробки матеріалів, роль яких полягає в розвитку зорової пам'яті, художньої спостережливості, виховання широкої художньо-естетичної культури і художнього смаку, спостереження оточуючої дійсності і творчого її перетворення, творчої ініціативи. Разом з тим, художня творчість є не лише унікальним засобом передачі виразності і краси, але й наділена багатограним духовним змістом естетичного пізнання, осмислення, творення прекрасного і піднесеного в житті та мистецтві.

До художньої обробки матеріалів можна віднести художню обробку текстилю, художню обробку каменю, художню обробку деревини, художню кераміку, художню обробку рослинних матеріалів, художню обробку металу тощо. Чим більше можливості у процесі навчання майбутніх фахівців з дизайну виділяється на обробку різних матеріалів, тим кращими і сприятливішими будуть умови для всебічного творчого і професійного формування майбутніх педагогів-дизайнерів.

У навчальному плані підготовки педагогів-дизайнерів в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова передбачено навчальну дисципліну «Виробниче навчання», яка викладається протягом чотирьох семестрів. У кожному семестрі студенти вивчають художню обробку певних видів матеріалів, серед яких «Художня обробка металу» [2].

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Художня обробка металу» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів, які навчаються за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізацією «Дизайн»).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є види художньої обробки металу з метою виготовлення виробів ужитково-художнього призначення.

У процесі навчання художньої обробки металу встановлені та діють **міждисциплінарні зв'язки**, а саме: вивчення навчальної дисципліни «Художня обробка металу» базується на знаннях, уміннях та навичках, які студенти отримали після вивчення навчальних дисциплін: «Рисунок з основами пластичної анатомії», «Живопис з основами кольорознавства», «Основи композиції», «Проектна та комп'ютерна графіка», «Матеріали сучасного дизайну», «Історія мистецтва»; система знань, умінь і навичок отримані при вивченні даної дисципліни, можуть бути використані у процесі навчання блоку профільно-орієнтованих дисциплін визначених спеціалізаціями «Дизайн меблів та інтер'єру», «Дизайн одягу та аксесуарів» та при написанні кваліфікаційної роботи.

Метою навчальної дисципліни «Художня обробка металу» є вивчення студентами систематизованого історичного, вітчизняного та зарубіжного досвіду виробництва художніх виробів із металів і сплавів та набуття практичних навичок художньої обробки металів.

Основними завданнями навчання художньої обробки металу є: знайомство студентів з історією зародження і розвитку художнього металіцтва; знайомство з основними відомостями про метали і сплави та способами їх обробки; знайомство з основними видами художньої обробки металу; навчання студентів роботи з основними інструментами і обладнанням, яке використовується при художній обробці металу, а також правильним і безпечним прийомом роботи; навчання технології виконання окремих операцій, формування художнього задуму, втілення його у робочих ескізах, виготовлення окремих деталей, та виробу в цілому з виконанням опоряджувальних робіт; навчання студентів самостійно розробляти і виготовляти вироби декоративно-прикладного призначення з металу; пробудження творчих здібностей студентів, формування художнього смаку та творчого мислення; формування стійкого інтересу до художньої обробки металу та засвоєння студентами системи базових технологічних операцій у сфері художнього металіцтва; розвиток у студентів відповідальності та незалежності у творчих рішеннях, самостійності та уважності в спостереженнях, розробках, узагальненнях та висновках; сприймати нове і бачити незвичайне у буденних подіях та речах; усвідомлювати цінність творчих рис своєї особистості; розвивати почуття прекрасного, гармонії, потягу до краси, бажання прикрашати і гармонізувати навколишній світ.

У процесі навчання художньої обробки металу формується проектна компетентність майбутніх фахівців з дизайну через **результати навчання**, а саме, студент повинен:

знати:

- історію художньої обробки металів та сплавів;
- види металів найбільш придатних для художньої обробки та їх сортамент;
- метали та сплави, які використовуються для виготовлення художніх виробів та їх властивості і характеристики;

- способи декоративної обробки металів;

- технологічні особливості різних видів художньої обробки металу;

- прийоми роботи з інструментами і обладнанням та правила безпеки при художній обробці металу;

вміти:

- розпізнавати метали за їх зовнішніми ознаками та властивостями для їх подальшої художньої обробки;
- підбирати вид металу та його сортамент для виготовлення художнього виробу;
- визначати технології формоутворення для різних видів металів та виробів;
- визначати оптимальні технологічні операції з'єднання окремих деталей художнього виробу з металу (за їх наявності);
- виконувати основні технологічні операції виготовлення і обробки художніх виробів;
- працювати з різним сортаментом чорних та кольорових металів;
- застосовувати конструкторсько-технологічну документацію для виготовлення художніх виробів з металів та сплавів;
- виготовляти художні вироби з металів та сплавів.

Навчальна дисципліна «Художня обробка металу» вміщує 3 кредити навчального плану підготовки педагогів професійного навчання (за профілем «Дизайн»). З метою реалізації структурно-логічної схеми підготовки майбутніх педагогів професійного навчання місце навчальної дисципліни «Художня обробка металу» у плані підготовки визначається наступним чином:

Форма навчання	Семестр	Кількість годин					Семестрова атестація
		Всього кредитів / годин	Аудиторні години			СРС	
			Всього аудиторних	Лекції	Лабораторні		
Денна	3	3/90	51	-	51	39	Підс. контр.

В результаті добору навчального матеріалу нами розроблено інформаційний обсяг навчальної дисципліни «Художня обробка металу» та структуровано його у п'ять модулів.

МОДУЛЬ I. Загальні відомості про художню обробку металів [3; 4]

Тема 1.1. Історія розвитку мистецтва художньої обробки металів. Центри металірного в Україні

Тема 1.2. Метали і сплави для виготовлення художніх виробів. Сортамент матеріалів

Тема 1.3. Декоруючі технології обробки металу

Тема 1.4. Формотворчі технології художньої обробки металу

МОДУЛЬ II. Виготовлення чеканки [5]

Тема 2.5. Контурна чеканка (на листовому металі)

Тема 2.6. Ажурна чеканка («залізне мереживо»)

Тема 2.7. Чеканка по литтю

МОДУЛЬ III. Виготовлення металевої скульптури [6,7]

Тема 3.8. Ажурна скульптура з металу

Тема 3.9. Скульптура із металевого лому (металевих відходів)

МОДУЛЬ IV. Художнє ковальство [8,9]

Тема 4.10. Виготовлення кованих елементів і виробів утилітарно-побутового і декоративного призначення

МОДУЛЬ V. Художнє литво [10]

Тема 5.11. Виготовлення виробів способом лиття в земляні форми

Тема 5.12. Виготовлення виробів способом лиття по моделях, що виплавляються

Тема 5.13. Лиття виробів за складними моделями

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, забезпечити високу фахову підготовку майбутніх педагогів-дизайнерів можливо через усвідомлене ставлення до формування змісту профільно-орієнтованих навчальних дисциплін, а саме, виробничого навчання, основним завданням якого є розвиток у студентів художньої творчості, умінь і навичок художньої обробки матеріалів. Зокрема, курс «Художня обробка металу» є практичною основою розвитку дизайнерського мислення та формування дизайнерських умінь і навичок у процесі виробничого навчання майбутніх педагогів-дизайнерів.

При цьому, для подолання протиріччя між необхідністю введення художньої обробки матеріалів в процес навчання майбутніх фахівців з дизайну і недостатньою розробленістю практичних шляхів його організації в теорії і практиці необхідно проводити подальші наукові розвідки в напрямку розвитку художньої творчості на заняттях з художньої обробки металу, формування дизайнерського мислення та умінь і навичок обробки матеріалів в дизайнерській діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Рудницька О. П. Емоційні та раціональні процеси художнього сприйняття / О. П. Рудницька // Єдність раціонального та емоційно-почуттєвого в освітньо-виховних системах: наук.-метод. зб. / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України – 1996. – 129 с., С. 18.
2. Лебедев Д. В., Котляренко О. Л. Художня обробка металу: програма для вищих навчальних закладів, галузь знань 0101 Педагогічна освіта, напрям підготовки 6.010104 «Професійна освіта (за профілем «Дизайн»)» / Мін-во освіти і науки України,

Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2015. – 14 с.

3. Жолтовський П. М. Художній метал / П. М. Жолтовський. – К.: Мистецтво, 1972. – 112 с.

4. Власенко А. М. Способи виготовлення металевих виробів. [електронний ресурс]. – Вінниця ВНТУ 2009. – Режим доступу: http://posibnyky.vntu.edu.ua/metalevi_vurobu/index.html

5. Головня І. А. Учимося чеканити по металлу. – К.: Рад. шк., 1986. – 53 с.

6. Долинний С. Д. Кружева из металла. [Электронный ресурс]. – К.: Урожай, 1991. – 192 с.

7. Культурология. Интернет-журнал «Потрясающие скульптуры, сделанные из металлолома». – Режим доступа: <http://www.kulturologia.ru/blogs/091014/21739/>

8. Боньковська С. М. Ковальство на Україні (XIX початок XX ст.) / С. М. Боньковська. – К.: Наукова думка, 2003. – 184 с.

9. Леськів С. М. Художнє ковальство / С. М. Леськів // Довідник художніх народних промислів Української РСР. – К.: Вища школа, 1986. – 143 с.

10. Жолтовський П. М. Художнє лиття на Україні XVI-XVIII ст. / П. М. Жолтовський. – К.: Наук. думка. 1973. – 132 с.

HUMENIUK TETIANA, KOTLYARENKO OLEG

National Pedagogical University named after M.P.Dragomanov

ARTISTIC METAL IN THE TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN DESIGN

In the article the presented results of research of designer creation and creative thought, artistic creation and design, are in a philosophical aspect, essence of designer thought and his specific. It is at the same time indicated on insufficiency of study of theoretical and practical bases of development of designer thought and forming of designer abilities and skills in the process of production studies of future teachers-designers.

Certainly, that design studies – it, foremost, creative activity, here preparation of future teachers-designers to professional activity is based on own creative activity of students.

Creation of teacher-designer has a specific of materials which are used, conformity to law forms of education, a weekend, methods them artistic treatment. Therefore, future teachers-designers, must realize the value of artistic treatment of materials, the role of which consists in development of visual memory, artistic observation, education of wide artistic and aesthetic culture and artistic taste, supervision of surrounding reality and its creative transformation, creative initiative. At the same time, artistic creation is not only the unique mean of transmission of expressiveness and beauty but also provided with many-sided spiritual maintenance of aesthetically beautiful cognition, comprehension, creation wonderful, and elevated in life and art.

In the article maintenance of course is offered «Artistic treatment of metal» is parts of educational discipline the «Production studies». Where educational material is structured in five modules, namely: MODULE I. General information is about artistic treatment of metals (History of development of art of artistic treatment of metals. Centers of metal processing are in Ukraine; Metals and alloys are for making of arts and crafts. Assortment of materials; Decorating technologies of treatment of metal; Technology forms of education artistic treatment of metal). MODULE II. Making of coinage (Contour coinage (on a sheet-metal); Delicate coinage («ferrous lace»); A coinage is on casting). MODULE III. Making of metallic sculpture (A delicate sculpture is from a metal; A sculpture is from scrap-iron (metallic wastes)). MODULE IV. Artistic forging (Making of the forged elements and wares utilitarian domestic and decorative setting). MODULE V. Artistic casting (Making of wares by the method of casting in earthen forms; Making of wares by the method of casting on models which are smelted; Casting of wares is after difficult models).

Keywords: *artistic treatment of materials, artistic treatment of metal, specialists, on a design, teachers-designers, trade education, designer thought, artistic creation.*

ГУМЕНЮК ТАТЬЯНА, КОТЛЯРЕНКО ОЛЕГ

Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ОБРАБОТКА МЕТАЛЛА В ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ДИЗАЙНУ

В статье представлены результаты исследования дизайнерского творчества и творческого мышления, художественного творчества и дизайна в философском аспекте, сущности дизайнерского мышления и его специфики. Предложено содержание курса «Художественная обработка металла» - части учебной дисциплины «Производственное обучение», где предусмотрено формирование умений и навыков художественной обработки разных материалов, которые содействуют развитию дизайнерского мышления и творчества.

Ключевые слова: *художественная обработка материалов, художественная обработка металла, специалисты по дизайну, педагоги-дизайнеры, профессиональное образование, дизайнерское мышление, художественное творчество.*

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Гуменюк Тетяна Броніславівна – доцент, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри промислової інженерії та сервісу Інженерно-педагогічного факультету Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Коло наукових інтересів: теорія та технології навчання у системі професійної освіти.

Котляренко Олег Леонідович – викладач кафедри промислової інженерії та сервісу Інженерно-педагогічного факультету Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Коло наукових інтересів: технології металооброблення, художня обробка металу.